

Kulturhistorisk rapport

Bebyggelse fra yngre bronzealder ved
Glargårde, Hadsund.

Undersøgelser forud for det nye
rensningsanlæg i Mariagerfjord kommune.

J.nr. ÅHM 6175

Februar 2013

Ved Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen

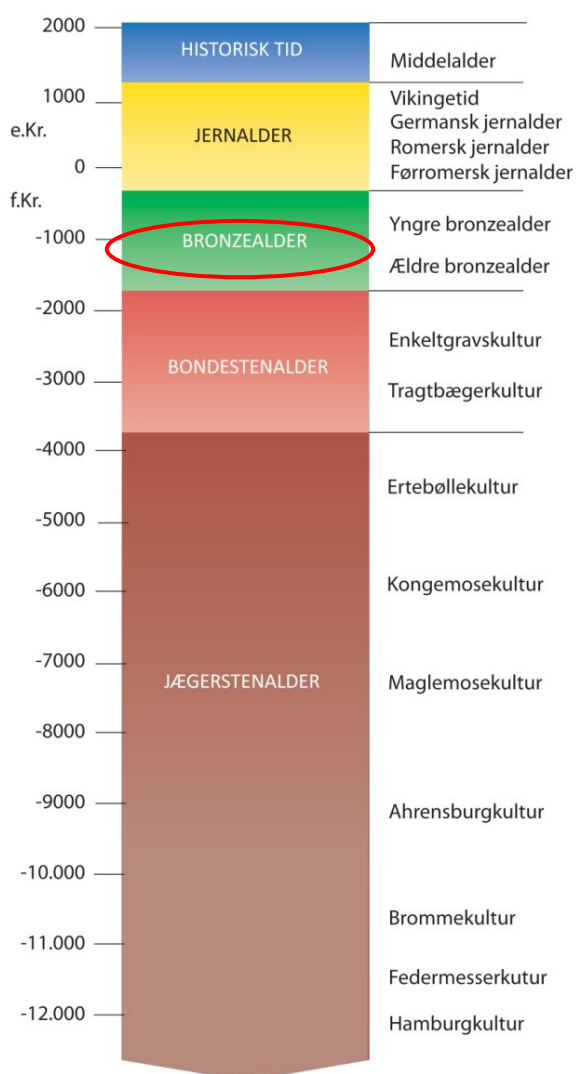
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	6
Udgravningsdata.....	7

Samfundsstruktur

I bronzealderen boede de fleste mennesker i små bondegårde, der lå spredt ud over landskabet i ly for vind og vejr for foden af bakker og på kanten af vådområder. Man levede af landbrug og husdyrhold. Kvæg havde en stor betydning og store græsningsområder i enge og på overdrev kan påvises. Ved landsbyen Voldtofte på Sydvestfyn har arkæologerne fundet huse fra bronzealderen, der havde fine hvide bemalede vægge, og hvor resterne af mange kvægnogler fortæller, at her holdt man kvæg og levede godt af det.

Men der fandtes også store høvdingehaller, der kunne blive op til 50 meter lange. Disse store huse vidner om, at store bondeslægter havde magten i området, og sandsynligvis var det også de samme slægter, der byggede de mange tusinde gravhøje, som stadig den dag i dag kan ses på højderygge og bakketoppe rundt om i landet. Her blev samfundets ledende slægter lagt til hvile med fine gravgaver af bronze og nogle gange også guld, som det er tilfældet med de rige grave fra Sydvestfyn i området omkring bronzealderhøjen Lusehøj.

Figur 1: Tidslinje med tidsaldre, underinddelinger og årstal, samt fakta om samfundsstrukturen i bronzealderen

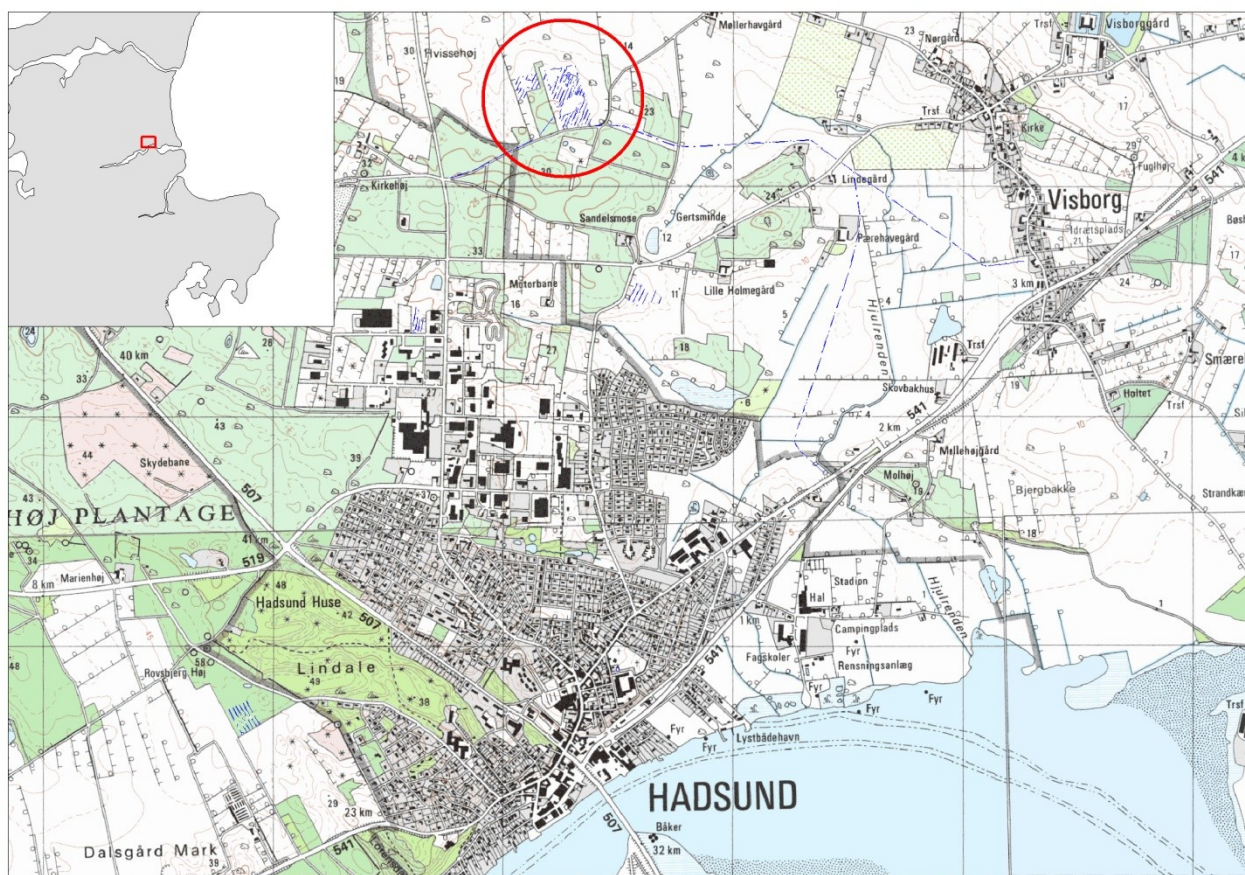
Nordjyllands
Historiske Museum

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport omhandler udgravningen af bopladsspor fra bronzealderen beliggende ved Glargårde i den nordlige del af Hadsund. Bopladsen består dels af langhuse med tilhørende ildsteder, og dels af flere aktivitetsområder med arbejdsgruber og kulturlag. Desuden blev der registreret spor efter stenbrydning og bearbejdning af sten fra slutningen af 1800 tallet, hvilket sandsynligvis skal ses i sammenhæng med anlæggelsen af jernbanen og vejnettet omkring Hadsund.

Undersøgelsens baggrund

Undersøgelsen blev foranlediget af Mariagerfjord kommunes beslutning om at samle alt spildevand i et enkelt, og topmoderne rensningsanlæg, som blev placeret ved Hadsund. Museet blev forud for byggeriet kontaktet, og bedt om at klarlægge omfanget af fortidsminder på arealet. Dette skete ved forundersøgelse og en efterfølgende udgravning i foråret 2012.

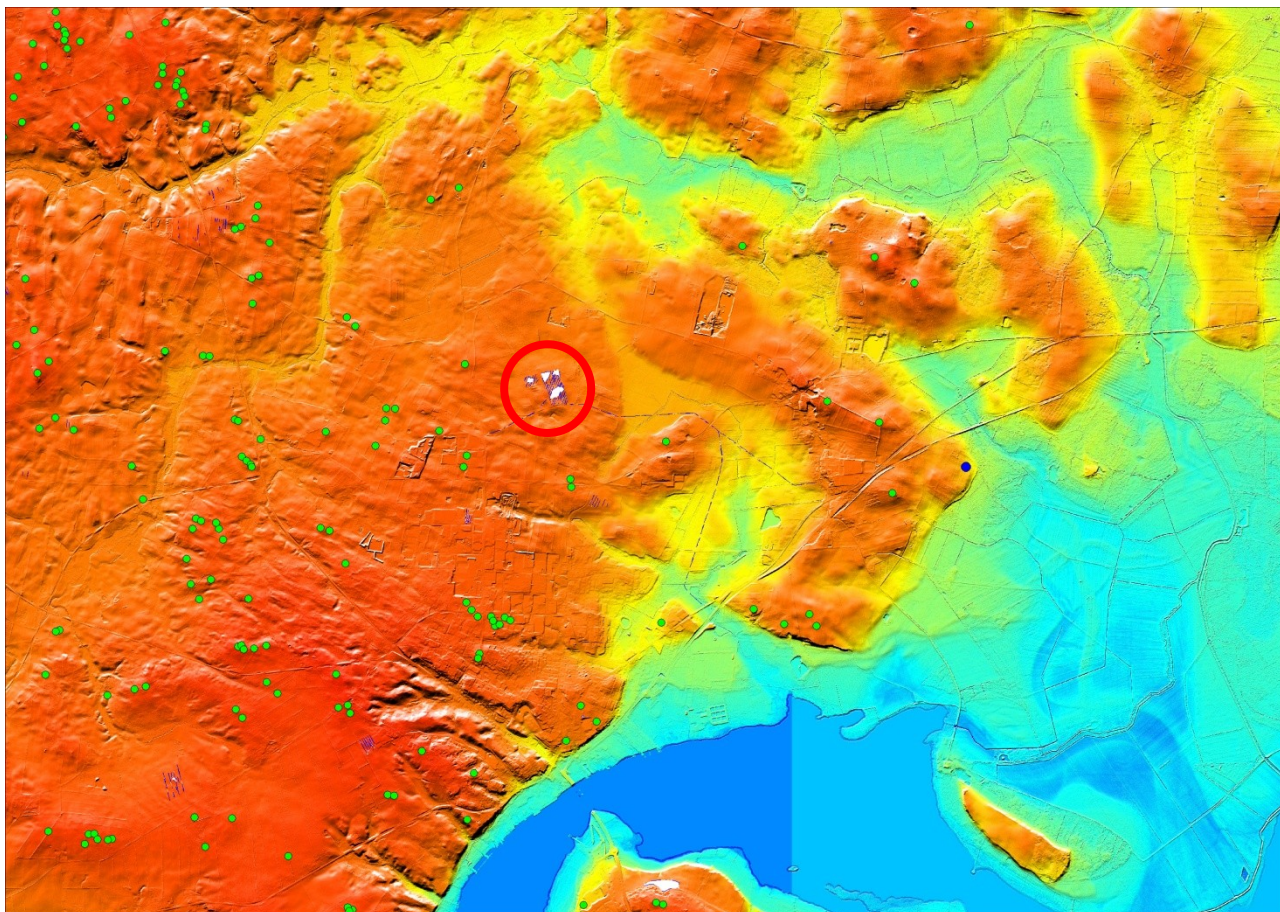
Figur 2: Oversigtskort med udgravningen og lokalområdet © Kort og matrikelstyrelsen.

Forundersøgelse afdækkede fire fundområder, der hver især krævede yderligere undersøgelser. Områderne var beliggende på små lokale højdepunkter indenfor det 8,6 ha store areal, der skulle undersøges. Tre af områderne indeholdte bebyggelsesspor fra yngre bronzealder, mens det sidste område

dækkede over spor af stenbrydning og –tilvirkning fra nyere tid. Dette er normalt ikke noget man undersøger, men under forundersøgelsen blev der i samme område fundet en del glasstykker fra renæssancen. Stykkerne er af samme type som optræder i store mængder fra renæssanceglasværkstedet ved Glargårde, kun 900 meter mod nordvest.

Lokalområdet i oldtiden

Kystzonen langs Mariager Fjord har været befolket lige siden stenalderen. Vi kender således i dag en bred vifte af fortidsminder spredt rundt langs fjorden. Nogle er endnu synlige og andre findes under mulden, men er igennem tiden blevet observeret og registreret. Gravhøjene, som primært stammer fra bondestenalderen og bronzealderen, udgør klart den største del af kendte fortidsminder i området. Antallet af kendte bopladser fra samme periode står i skarp kontrast til gravene. Man kender forbausende få. De findes, men sporene efter bopladserne er helt anderledes svære at finde end de ofte meget markante gravhøje. Sporene efter huse og dagligdagsaktiviteter skal søges under mulden. Hvert nyt bopladsfund føjer derfor nye detaljer til vor viden om de tidlige beboeres hjem og dagligdag.

Figur 3: Reliefkort, der afspejler de topografiske forhold omkring bopladsen. Gravhøjene i området er markeret med grønne prikker. © Cowi og Kort og matrikelstyrelsen.

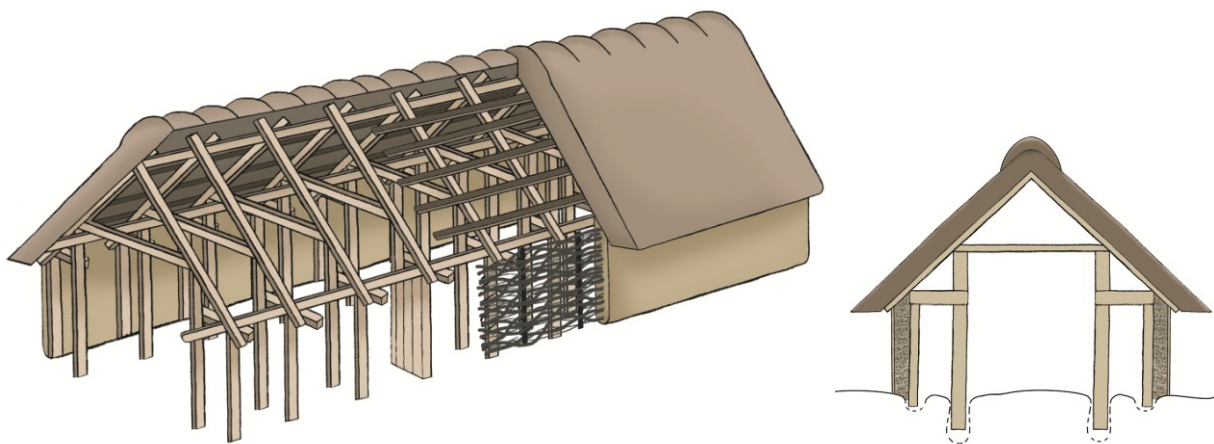
De udgravede kulturspor knytter sig til højdedragene, der i dag ligger et stykke inde i landet, men som i oldtiden har været noget tættere på fjorden.

Nær kysten omkring Hadsund findes en serie af bopladser fra stenalderen. De findes i dag i strandengene lidt fra selve fjordbredden. Vandstanden var imidlertid højere i stenalderen, og da lå bopladserne således direkte ved kysten. Man har her i udpræget grad haft fokus på udnyttelse af fjordens ressourcer. En stor del af disse bopladser er bl.a. kendetegnet ved at rumme affaldslag med store mængder østers- og muslingeskaller – restproduktet efter utallige måltider indsamlet i fjorden ud for bopladserne.

Mange af bronzealderens gravhøje findes ligesom stenalderbopladserne også langs fjorden, men dog på bakketoppene i lidt længere afstand fra selve fjordbredden. Som det ses ved denne undersøgelse og f.eks. udgravningerne ved Sønder Hadsund (ÅHM 6110 fra 2011) skal de samtidige bopladser også søges på bakketoppen. Bebyggelserne var altså nu rykket væk fra strandengen og op på de mere tørre, dyrkbare jorde. Man var blevet bønder.

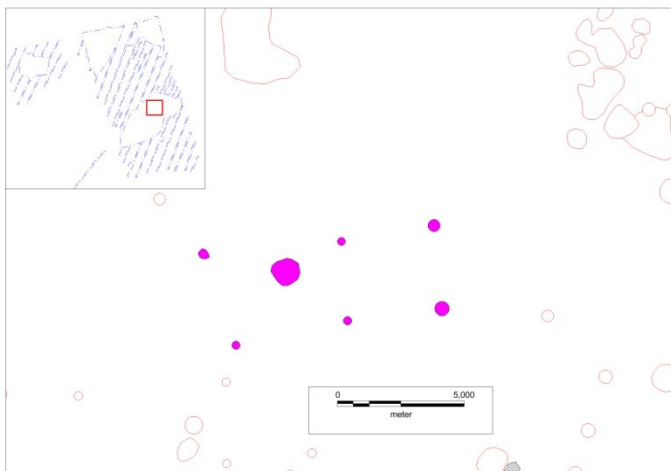
Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev fundet resterne af fem langhuse af den treskibede type (se figur 4). Husene er typologisk dateret til yngre bronzealder ud fra hustypen og tilstedeværelsen af ildsteder i husets beboelsesdel. Husene på bopladsen er meget dårligt bevaret, idet det ikke er alle stolpehuller fra husets oprindelige grundplan, der kunne erkendes. Men ved fra andre velbevarede bopladser nogenlunde hvordan husene typisk er konstrueret, og derfor kan man genkende visse træk, når man støder på ringere bevarede langhuse. Husene på Glargårdebopladsen har sandsynligvis været modulbygget. Det vil sige at stolperne omkring ildstedet har været dybere funderet end resten af husets stolper. Dermed er det kun de dybest funderede stolper, der kan erkendes efter flere tusinde år under plov.

Figur 4: Rekonstruktionstegning af et treskibet oldtidshus, hvor husets tagbærende konstruktion bæres af to parallelle rækker af tagbærende stolper i husets indre. Tværsnit, der afspejler opbygningen af den tagbærende konstruktion i et treskibet langhus.

Det er kendetegnende for husenes grundplaner, at kun stolperne omkring ildstederne er bevaret, deraf tanken omkring det modulopbyggede langhus.

Figur 5: Grundplan af et langhus fra udgravningen. Ildstedet ses som en større grube i husets centrale del.

Der er udtaget en række floteringsprøver fra de fleste huse på bopladsen. Formålet var selvfølgelig at opnå viden om de afgrøder, der blev dyrket og dermed har udgjort ernæringsgrundlaget. Prøverne er i skrivende stund floteret, og der er lavet kursorisk gennemsyn af det forkullede materiale. Efterfølgende vil der også blive udtaget trækulsprøver til ^{14}C -dateringer. Husene er således ikke naturvidenskabeligt dateret endnu, og de fleste dateringer baseres på typologier på huse samt det sparsomme keramiske materiale samt de stratigrafiske iagttagelser.

Sammenfatning og perspektivering

Visse dele af bronzealderens samfund er ganske velbelyst i Danmark. Mange fine fund fra gravhøje og ofringer i moseområde har dannet grundlag for et indgående kendskab til datidens gravskikke og religiøse traditioner. Bl.a. stammer de store horn "lurerne", den berømte solvogn og de ekstremt velbevarede egekistegrave fra bronzealderen.

Hverdagslivet i bronzealderen har imidlertid været helt anderledes dårligt belyst. Dette skyldes primært, at bopladserne indtil for nylig kun er blevet fundet i ret beskedent antal. Først i de seneste 10 år er bopladserne for alvor begyndt at dukke op, og bopladsen fra Glargårde er faktisk kun den anden, vi kender fra lokalområdet her. Resultaterne fra udgravningen af bopladsen udgør derfor et væsentligt bidrag bronzealderforskningen. Her og nu vil de indsamlede informationer bl.a. kunne indgå i overregionale bebyggelsesstudier, og fremkommer der med årene flere bopladser i lokalområdet og i regionen vil informationerne kunne inddrages i mere lokale studier af eksempelvis bebyggelsesudviklingen i oldtiden omkring Mariager Fjord.

Datering

At datere betyder at tidsbestemme. Der er flere forskellige måder at datere på. En såkaldt relativ datering, er en datering, hvor man sammenligner den fundne ting med andre ting i forhold til deres form og alder. Det kan både være i form af at se på *stratigrafi* eller ved at sammenligne med en *typologi*.

Stratigrafi er det ord, der bruges, når to anlæg, fx stolpehuller, skærer hinanden - altså at det ene stolpehul er gravet ned delvist oveni det andet, og dermed er yngre. Med stratigrafi kan man derfor få en rækkefølge af, hvad der er ældre og yngre end hinanden, som kan hjælpe med at tidsbestemme.

Typologi er egentlig sammenligning i form - fx hvordan et hus eller et lerkar ser ud. Typologi har siden arkæologiens start været en af de vigtigste måder at datere på. Der er lavet mange studier - altså sammenligninger - af, hvordan forskellige ting ser ud i forskellige tidsperioder.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker over bronzealder.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2000 f. Kr. - 500 f. Kr. *Gyldendal*.

Vestbjerg 5. februar 2013

Lars Egholm Nielsen

Museumsinspektør

Arkæolog, cand.mag

Nordjyllands Historiske Museum

Tlf: 99317433

Mobil: 25197433

E-mail: len-kultur@aalborg.dk

Glargårde, Rensningsanlæg

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6175
- Fund & Fortidsminder: 120413 sb 110
- Kulturstyrelsen jnr. 2008-7-24.02/NJM-0021
- Bygherre: Mariagerfjord Vand
- Undersøgt areal: 15600 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Lars Egholm Nielsen
 - Arkæolog Steen Knudsen
 - Arkæologistuderende Andreas Hegner Reinau
 - Arkæologistuderende Liv Stridsing
 - Arkæologistuderende Kenneth Nielsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg